

Zpravodajská zpráva

k návrhu ústavního zákona, kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů (zavedení přímé volby prezidenta)

I. Vyjádření k navržené právní úpravě

A. Nezbytnost navržené právní úpravy

Předkladatel příliš přesvědčivě nezdůvodnil, z čeho vyplývá nezbytnost navržené právní úpravy. V důvodové zprávě je sice odkázáno na Programové prohlášení vlády, které obsahuje jako jeden z úkolů právě zavedení přímé volby hlavy státu, avšak nezbytnost navržené právní úpravy by měla být odůvodněna nejen politicky, ale i právně. Podstatným argumentem by mohlo být i to, že praktický výkon politické soutěže v České republice prvek přímé volby prezidenta asi vyžaduje, neboť právě zavedení přímé volby prezidenta byla jedna z nejčastěji navrhovaných změn ústavy, a to napříč politickým spektrem.¹ Z komparativního pohledu je zajisté také zajímavé, že v postkomunistických zemích přímá volba prezidenta drtivě převažuje (a to v poměru 28 : 7); ve všech případech přímé volby v těchto státech pak jde o volbu absolutní většinou ve dvoukolových volbách.

V debatách k právní úpravě přímé volby prezidenta se často objevuje požadavek na změnu pravomocí přímo voleného prezidenta v tom směru, že by se jeho pravomoci měly rozšířit oproti stávající úpravě. Přímá i nepřímá volba je plně kompatibilní s formou vlády parlamentní republiky, která byla zvolena pro českou ústavní úpravu. Zvětšení pravomocí prezidenta by bylo naopak vážným zásahem do této formy vlády a mohlo by vést k oslabení pozice premiéra jako šéfa exekutivy, kdy hlavní rolí prezidenta ve formě vlády parlamentní republiky je být arbitrem mezi mocí výkonnou a zákonodárnou (a to i výkonem kreačních pravomocí), nikoli vést exekutivu. Již nyní je problematické zaujímání výrazně odlišných pozic mezinárodně politických předsedou vlády a prezidentem, což by se v případě zvýšení pravomocí prezidenta mohlo ještě zhoršovat. Pro parlamentní republiku je pak typická i odpovědnost exekutivy moci zákonodárné, což by také nárůstem pravomocí neodpovědného prezidenta na úkor vlády kontrolované parlamentem bylo zásahem disproportionálním v existujícím systému. Z komparativního pohledu pak je český prezident v systému parlamentní republiky svými pravomocemi i politickým vlivem již nyní spíše prezidentem silným než slabým.

B. Soulad návrhu s ústavním pořádkem a s ostatními součástmi právního řádu

Pro dostatečné posouzení předkládaného návrhu ústavní změny by bylo mnohem lepší, kdyby předkladatel připojil i návrh prováděcího zákona o volbě prezidenta, který by mnohem lépe demonstroval jeho záměry; v nejhorším by postačilo alespoň podrobnější naznačení budoucí zákonné úpravy v důvodové zprávě. Předkladatel by si například uvědomil, že v předloženém návrhu na ústavní úrovni absentuje podstatný prvek, a to uvedení vyhlašovatele volby, naopak

---

¹ Výborně je rekapitulace návrhů na ústavní změnu volby prezidenta u zachyceno ve stati Kysela, J.: Přímá volba prezidenta republika jako symptom krize legitimacy ústavního systému? In Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky (ed. Šimíček V.), Brno: Masarykova univerzita MPÚ, 2008, str. 42

kasuistický popis řešení rovnosti hlasů by bylo možno ponechat na prováděcím zákoně či řešit tento problém obdobně jako v zákoně o volbách do parlamentu. Předkladatel k připomínce vznesené k absenci prováděcího zákona pouze odkázal na to, že nebylo podle usnesení vlády jeho povinností předložit i prováděcí zákon; tento argument mi nepřipadá dostatečný, a to zejména v kontextu velmi kusé důvodové zprávy.

Jazyková (stylistická) úroveň a srozumitelnost úpravy

U ústavního textu jsou požadavky na jazykovou a stylistickou úroveň i na srozumitelnost mnohem větší než u obyčejného zákona. Ústava hraje vedle role právní důležitou roli v oblasti politické, kulturní, hodnotové; měla by být lapidární, srozumitelná každému občanovi a text by měl být kompaktní. Z některých ustanovení návrhu je možno v tomto smyslu pociťovat rozpaky a určitou neústrojnost nového textu ve srovnání s původním zněním. (Proč například v ústavě řešit, jak mají vypadat jednotlivá kola volby, co se stane v případě rovnosti hlasů, co se stane, když se kandidát vzdá své kandidatury, zemře nebo u něj dojde ke ztrátě volitelnosti.) Srovnáme-li navrženou úpravu volby prezidenta se stejně důležitou volbou poslanců a senátorů, najdeme v ústavě u volby poslanců a senátorů skutečně jen to nejpodstatnější, abychom u volby prezidenta byli zahlceni zbytečnou kasuistikou. Ústava se po provedení této novelizace stane méně srozumitelná a na ústavní úrovni se bez vážného důvodu objeví instituty dosud řešené jen na úrovni zákonné úpravy (např. ztráta volitelnosti).

C. Připomínky k předloženému návrhu

Nadbytečná ustanovení:

S ohledem na výše uvedené jsem přesvědčena, že na ústavní úrovni je možno vypustit celý odstavec 3 čl. 56, v čl. 58 odst. 1 část druhé věty za čárkou počínaje slovem „podepsaná“. Dále doporučuji zvážit vypuštění dalších odstavců čl. 58 a ponechat na zákonnou úpravu (postačí jen uvést, že jde o dvoukolovou volbu na principu absolutní většiny). Jsem si vědoma, že navržená míra podrobnosti ústavní úpravy odpovídá např. francouzské ústavě, domnívám se však, že není systémová v české ústavě.

Chybějící ustanovení:

Přes zbytečně rozsáhlý návrh ustanovení čl. 56 a 58 na úrovni ústavní úpravy chybí vyhlášovatelská práva – ve srovnání s parlamentními volbami a referendem, kde je to výslovně uvedena pravomoc prezidenta v čl. 62 písm. l) a čl. 63 písm. f). Na rozdíl od stanoviska LRV bych se v tomto případě spíše klonila k předsedovi Senátu s ohledem na skutečnost, že nehrozí rozpuštění Senátu a dále s ohledem na možnost výkonu některých pravomocí prezidenta přednostně předsedou Poslanecké sněmovny.

Vyjádření k variantám:

Nedoporučuji první variantu, a to s ohledem na možnost volby kandidáta pouze 12,5 % odevzdaných hlasů; pokud má být přímá volba odůvodňována zvýšením legitimacy prezidenta, rozhodně k této legitimizaci nedojde, pokud by měl být zvolen jen 12,5 % odevzdaných hlasů. V případě obvyklé asi padesátiprocentní volební účasti by se v takovémto případě jednalo o 6 % oprávněných voličů, kteří rozhodnou o ustavení hlavy státu. Legitimace tak

nízkým počtem voličů by dle mého názoru byla nižší než v případě volby prezidenta parlamentem a neodpovídá ústavní hodnotě vlády většiny, tak jak je chápána výkladem článku 6 ústavy. V demokratickém právním státě k legitimizaci ústavního činitele – monokratického orgánu v Evropě či severní Americe je skoro bez výjimky třeba nadpoloviční většiny, nejobvyklejší přímá volba prezidenta je pak uskutečňována podle pravidla absolutní většiny realizované pomocí dvoukolových voleb.² V I. variantě navržený způsob volby již neodpovídá principu vlády většiny, v tomto případě by prezidenta volila nejpočetnější menšinová skupina. Doporučuji tedy I. variantu vůbec nepředkládat. Největší počet připomínek směřoval právě proti první variantě.

K bodu 6 návrhu:

Přidání další kompetence Ústavnímu soudu je dle mého názoru zbytečné. Pokud bude o platnosti volby rozhodovat nejprve Nejvyšší správní soud, je pravomoc Ústavního soudu dána tím, že rozhoduje o ústavních stížnostech, tedy i ústavní stížnosti kandidáta či voliče, jimž bylo zasaženo do jejich ústavních práv.

D. Připomínky k důvodové zprávě

Důvodová zpráva na str. 6 uvádí: „Zavedení přímé volby prezidenta představuje zásah do tradičního pojetí volby prezidenta a posílení prvků přímé demokracie na úkor demokracie zastupitelské.“ Doporučuji druhou část této věty vypustit, neboť tvrzení je v rozporu s většinovým názorem právní teorie, dle které každé volby jsou součástí demokracie zastupitelské, naopak typickou formou přímé demokracie je např. referendum, tedy forma, kdy skutečně lid rozhoduje věcné otázky.

Z důvodové zprávy nelze vyčíst, proč jsou poslanci a senátoři jako navrhovatelé uvedeni jen ve variantě III, dále proč jsou navrženy právě takové počty poslanců a senátorů, jaké jsou navrženy a proč se navrhuje právě počet 20 000 občanů. Pro posouzení předloženého návrhu bez prováděcího zákona by měla být důvodová zpráva podrobnější ohledně zamýšlené zákonné úpravy, například, zda se počítá s volební kaucí apod.

Na str. 7 poslední věta před bodem 2 mi připadá nepříliš srozumitelná: „Navržených 20 000 by mělo zamezit a deklarovat ....“ – doporučuji přeformulovat.

Na str. 8 před bodem 4. je uvedeno: „(Tyto volby se neuskutečnily)“ v kontextu referenda o Evropské ústavě. Nedoporučuji zaměňovat referendum a volby, proto by bylo vhodné změnit a opravit pojem volby v citované závorce na pojem referendum.

II. Vyjádření k návrhu stanoviska Legislativní rady vlády:

Připomínky LRV považuji za zkvalitňující původní předlohu.

---

² Odkazují na brilantní komparaci provedenou ve stati Lebeda, T.: Volební pravidla pro prezidentské volby. Komparativní analýza 142 zemí. In: Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě (ed. Novák, M., Brunclík, M.), Dokořán, 2008

V bodě 4, str. 4 stanoviska je komentována hodnota 12,5 % hlasů. K francouzskému vzoru jen doplňuji, že v případě volby kolegiálního orgánu jsou legitimizační většiny úplně jiné než v případě monokratického orgánu a dále že uvedená hodnota se ve Francii vztahuje k procentu z registrovaných voličů (tedy většího počtu), nikoli z osob, které fakticky k volbám přijdou.

Doporučuji zvážit, zda neprovést větší krácení textu ústavní změny s ohledem na moje výše uvedené připomínky.

III. Doporučení pro Legislativní radu vlády

Navrhuji, aby LRV doporučila vládě schválit návrh zákona ve znění připomínek LRV (s tím, že připomínky LRV budou upraveny s přihlédnutím k výše uvedenému). Ponechávám na zvážení, zda LRV považuje za dostatečné odůvodnění nezbytnosti navrhované úpravy a zda by neměl být před schválením v LRV požadován prováděcí zákon.

V Brně dne 14. října 2008

JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D.